

20 > 22.3.2008 Deel I: 20.3 20.30; Deel II: 21.3 20.30; Deel I & II: 22.3 16.00 — €12/15; Deel I & II: €20/25 — NL, sur-titré en FR

KAAITHEATER sq. Saintelettesquare 20, Brussel/Bruuxelles

02-201.59.59, tickets@kaaitheater.be, www.kaaitheater.be, www.toneelgroepamsterdam.nl

MICHAËL BELLON

IVO EN DE ENGELLEN

NL ONZE LANDGENOOT IVO VAN HOVE (1958), SINDS 2001 DIRECTEUR VAN DE NEDERLANDSE TONEELGROEP AMSTERDAM, VERKEERT IN DE VORM VAN ZIJN LEVEN. NA ZIJN BAANBREKENDE *ROMEINSE TRAGEDIËN* ENSCENEERT HIJ MET DE MODERNE EPISCHE KLASSIEKER *ANGELS IN AMERICA* OPNIEUW EEN THEATERMARATHON.

Ivo van Hove © Janpit Zwartz

Het portfolio van Ivo van Hove, voorheen artistiek leider van AKT en De Tijd, directeur van Het Zuidelijk Toneel en festivalleider van het Holland Festival, gaat er stilletjesaan uitzien als een uitgebreide canon van de westerse theatergeschiedenis. De regisseur rondde pas Wagners *Der Ring des Nibelungen* af voor de Vlaamse Opera, en monteert momenteel ook zijn eerste langspeelfilm. Deze week presenteert hij in het Kaaithheater het tweeluik *Angels in America*. Dit bekroonde toneelstuk uit 1992 van de Joods-Amerikaanse toneelschrijver en filmscenarist Tony Kushner, die later onder

andere nog *Munich* schreef voor Steven Spielberg, is ook bekend van de gelijknamige tv-verfilming met in de hoofdrollen Meryl Streep en Al Pacino.

Het stuk speelt in het New York van de jaren 1980, wanneer Ronald Reagan president is en het hardvochtige en moreel conservatieve politiek-maatschappelijke bestel een verstikkende invloed heeft op zowel de individuen die erin meedraaien als hen die er geheel buiten dreigen te vallen. Tot de laatste categorie behoort de homogemeenschap, die in haar strijd tegen de aidsepidemie alleen wat conservatieve normen en waarden krijgt voorgeschreven. Als die juist een slechte uitwerking blijken te hebben, resten alleen straffere pillen en de ondergang. Maar Kushner bevolkt zijn eigen doemscenario met personages die uiteindelijk toch in staat lijken zich aan te passen en het gevecht aan te gaan met hun persoonlijke onheil. Voor de jonge protestant Prior bestaat dat onheil uit zijn ziekte en de door de prille behandeling geïnduceerde hallucinaties. Voor

zijn Joodse vriend Louis is het de angst voor de dood en de schuldgevoelens na zijn breuk met Prior. Het mormonenechtspaar Joe en Harper Pitt gaat de strijd aan met respectievelijk de verdrongen homoseksualiteit en een pillenverslaving. En de ultrarechtse advocaat Roy Cohn vecht ook met de ziekte en met zijn verleden als meedogenloze communistenjager.

Is het toeval dat u zo snel na de Romeinse tragedies opnieuw een theatermarathon op de planken brengt?

IVO VAN HOVE: Ten dele wel, al zit ik als theatermaker natuurlijk wel in een fase dat ik de behoefte heb om af en toe eens heel diep te gaan. Theatermaken is een groot deel van mijn leven, dus zoek ik naar stukken die een noodzaak in zich dragen. Dat is het geval met Shakespeare maar ook met dit stuk van Kushner. Al is dit technisch een veel eenvoudigere productie dan de *Romeinse tragedies* en werk ik nu een lange tijd met een kleinere groep van zeven acteurs (die wel allemaal een dubbelrol spelen, mb).

Ik las *Angels in America* al toen het nog maar pas geschreven was, en wilde het toen ook ensceneren bij Het Zuidelijk Toneel, maar de rechten voor Nederland waren al verkocht. Ondertussen ken ik Kushner persoonlijk omdat hij naar al mijn voorstellingen in New York

is komen kijken. Hij is een heel open en beminnelijk man die zich in Amerika voortdurend engageert in de samenleving, en we hebben lang over dit stuk kunnen praten. Het is echt een moderne klassieker: een *well-made play* waarin alles betekenis heeft. Het interesseerde mij vooral omdat er een aantal personages en een thematiek in aan bod komen die je niet zo vaak ziet op het toneel: de mannen in het stuk zijn homoseksueel en twee van hen lijden aan aids.

Je zou ook kunnen zeggen dat het stuk daardoor een beetje gedaërd is.

VAN HOVE: Ondertussen is aids – in de westerse wereld althans – inderdaad een beheersbare ziekte geworden. Dat was toen helemaal nog niet het geval. Ook de dokters waren zeer onzeker over die enorme, verwoestende epidemie, en dat speelde tegen de achtergrond van het ultraconservatieve Reagan-tijdperk, dat homoseksuelen marginaliseerde en aids afdeed als een homoziekte. De actualiteit is nu anders – al ben ik er door ons educatieve project in de Amsterdamse scholen toch weer van geschrokken hoe moeilijk het onderwerp nog steeds ligt – maar daardoor heeft het stuk juist veel meer een metaforische kracht gekregen. Het gaat over doodgaan, over omgaan met verval en verlies. En over hoe moeilijk men

FR Le créateur des audacieuses *Romeinse tragedies*, le metteur en scène Ivo van Hove qui dirige la compagnie Toneelgroep Amsterdam, est de retour avec *Angels in America*, l'épopée moderne de Tony Kushner dont un film fut tiré avec Meryl Streep and Al Pacino. Le spectacle est *sur-titré* en français.

EN After his ground-breaking *Romeinse tragedies*, Belgian director Ivo van Hove and his Toneelgroep Amsterdam tackle (in Dutch, with French surtitles) the modern epic classic *Angels in America* by Tony Kushner. You may have seen the film version with Meryl Streep and Al Pacino.

© J. van der Vliet

sen het hebben om grote veranderingen in hun leven onder ogen te zien en hoe langzaam ze zich daaraan aanpassen. Pas tijdens het insceneren hebben we gemerkt hoe subtiel Kushner dat heeft neergeschreven. Als je een bepaald personage in een volgende scène opnieuw ziet, dan lijkt hij nog steeds dezelfde, tot je merkt dat er wel degelijk iets is veranderd, dat hij toch een stapje vooruit heeft gezet. Daarom is het zo mooi om je een paar uur diepgaand met die personages bezig te houden. Als het goed is, biedt dat epische aspect een grote meerwaarde.

En zoals het past in een goed stuk, komen de engelen in *Angels in America* niet zomaar met een klare en duidelijk goede

boodschap.

VAN HOVE: Nee, het stuk staat integendeel bol van de tegenspraak, paradoxen en contrapuntbewegingen. Kushner is politiek bevoegen en onderzoekt ethiek en moraal, maar doet er geen uitspraken over. Roy Cohn zou je de slechterik van het stuk kunnen noemen. Leven is volgens hem politiek, en politiek is macht die je met illegale praktijken kunt verwerven. Maar ook hij evolueert waardoor je je op den duur kunt inleven in zijn hunker en de vreselijke dingen die hij heeft gedaan om die hunker te compenseren. Dat is ook het theater waar ik het meest van houd. Theater dat een polyfonie van visies laat zien en niet meegaat in het misleidend eenvoudige en verstikkende verhaal van normen

en waarden, dat ook hier in Nederland weer nadrukkelijk is geïnstalleerd door mensen als premier Balkenende.

Is het belangrijk dat u dit stuk brengt in het Amerikaanse verkiezingsjaar?

VAN HOVE: Dat is volstrekt toeval, want ik wilde dit stuk al heel lang maken. Maar Amerika zal wel aanwezig zijn omdat we beelden van New York gebruiken in de projecties op de achtergrond. Niet op een illustratieve manier, maar bij wijze van *roomscape*: de beelden suggereren ook de droomwerelden die in dit stuk zo'n belangrijke rol spelen. Ik heb ondertussen een hele toneelfamilie gevonden bij de New York Theatre Workshop en ik ben verknocht aan die stad. Ze is hectisch maar ik heb er

mijn weg in gevonden en kan me er heel goed concentreren. Als ik een regie moet voorbereiden, ga ik er vaak naartoe om snel bij de materie te komen. Het is natuurlijk ook een stad die heel erg is veranderd sinds ik er in 1980 voor het eerst kwam. Toen kon het dat je uit een taxi stapte en iemand vijftig meter verderop doodgeschoten werd. Rudolph Giuliani heeft als burgemeester de stad schoon-gemaakt, maar ze is nog altijd even inspirerend en op een van-zelfsprekende manier kosmopolitisch.

Vergelijk dat eens met Amsterdam.

VAN HOVE: Ik woon graag in Amsterdam omdat Amsterdam een beetje New York is: kleiner maar ook kosmopolitisch. Alleen heeft zich hier een omgekeerde evolutie voorgedaan. De opgeruimde tolerantie heeft plaatsgemaakt voor een grimmiger sfeer waarin de mensen hun meer duistere kanten laten zien.

De film die u net heeft gedraaid heet ook *Amsterdam*.

VAN HOVE: Ja, maar hij gaat over een stad die ook Brussel of Barcelona zou kunnen heten. In de film gaat een illegale Marokkaanse gelukzoeker op zoek naar liefde en financiële zekerheid, maar de film geeft een negatief beeld van wat een stad met haar bewoners kan doen. Het gaat over een stad die haar kinderen opvreet.

En zeggen dat u zich tijdens uw recente Machiavelli-lezing in Den Haag niet erg opgezet toonde met de toenemende vraag aan kunstenaars om maatschappelijk relevant bezig te zijn.

VAN HOVE: Ik heb in die lezing proberen aan te geven dat de neiging in Nederland, maar ook in België, steeds groter wordt om kunstwerken aan hun instrumentele karakter, hun publieke bijval en hun educatieve waarde af te meten. Terwijl ik vind dat kunst inherent een onbetwistbare betekenis heeft voor een samenleving. Een kunstenaar moet niets, behalve de kunst maken die hij wil maken.